

Szindbád mint hírlapíró

Nem szoktuk egységben látni a több műfajú írók életművét. Külön beszélünk a költő és a novellista Adyról, a dráma- és esszéíró Németh Lászlóról. Nincs ez minden alap nélkül, hisz általában nem egyforma biztonsággal mozognak a szerzők a különböző területeken. Mégsem helyes a parcellaszemlélet, mert az alkotások összefüggnek, egy kéztől származnak. Ady nem csupán költőnek volt zseniális, hanem – Ady-nak, még ha az adyság a versekben fejeződik is ki a legjobban.

Az egységben látás szükségességére figyelmeztet bennünket a Krúdy-sorozat most megjelenő kötete, a *Magyar tükrök* is, amelyben az író 1894 és 1919 között született újságcikkeinek a javát gyűjtötte össze Barta András, akinek csöndes filológiai tevékenységéért nagyon nagy hállával tartoznak az olvasók és a szakemberek. Nem lehet e cikkekről a novellák és a regények figyelembevételével nélkül szólni: ha gyengébb is talán a fényük, ugyanazzal a tolla íródtak, mint a nagy remekművek.

Észre kell vennünk persze a különbségeket is, amelyek közül talán az a legfontosabb, hogy a publicisztikus alkotások – természetükből következően – jóval közelebb állnak a mindennapokhoz, az aktualitásokhoz, mint az epikaiak. Témává lesznek – 1895-ben – az első polgári házasságok, az éhes pesti diákok – 1915-ben. Több olyan szót is találunk, amelyeket a regényekben alighanem hiába keresnénk, s meglepődhetünk Marx, Bebel, Gorkij és Freud nevét olvasván. Bizonyítja mindez, hogy Krúdy jól ismerte a saját korát s nem csupán a különleges alakokon, a Sneider Fánikon és a Vörös Grajnnakon akadt meg a szeme. Karinthy Frigyes pompás paródiájában igaztalan az a beállítás, ami szerint az író álomvilágában meg sem hallotta az első világháború ágyúinak dörgését. Meghallotta, és meg is rendült tőle. Képet kapunk Krúdy hatalmas országismeretéről is.

De a különbségeken túl elsősorban a hasonlóságok tűnnek elő. Például a stílusé. Több hangneme is van ennek a roppant gazdag életműnek, a két legerősebb közül az egyik Mikszáthét folytatja, a másik pedig az író legsajátabb beszédmódja, aminek alapján oly könnyű volt Krúdyt félreérteni, és andalító gordonkázásnak mondani a fájdalmas disszonanciát. E cikkek jelentős részében is ez az erősen lírai stílus uralkodik. Találunk 16, 18 sőt 22 soros mondatokat is, észrevehetjük azt, amit Szerb Antal „száležvesztési technikának” nevezett. Közel vannak ezek az írások a szépirodalomhoz, egy-egy alka-

lommal úgy érezzük, mintha a *Napraforgó* vagy *Az útitárs* valamelyik szép „áriá”-ját olvasnánk: Pesti hajnal falusi álma, Feljegyzések a torony falára, Gordonkázás.

A legmélyebben persze a szemlélet rokonítja az újságcikkeket és a szépirodalmi műveket. Akár az előbbieket, akár az utóbbiakat felől indulunk, mindenképp Krúdy személyiségéhez, világképéhez kell eljutnunk. Fel kell tennünk a kérdést: ki volt, milyen volt Krúdy Gyula, már csak azért is, mert mindmáig vasos tévedések, buta klisék élnek vele kapcsolatban. Italozását, nőügyeit könnyű félreérteni, s még könnyebb boldog primitívséggel elítélni. S könnyű őt – mint említettem – andalító gordonkásnak látni.

Valójában Krúdy nagyon komolyan vette és nagyon ismerte az életet. Mint Ady. Nem véletlen, hogy számon tartották, szerették egymást, s hogy Krúdyról Ady Endre mondta – 1913-ban – az egyik legpontosabb mondatot: „Azokról és úgy, akikről és ahogy Krúdy ír, csak az írhat, akinek társadalmi rangja tisztázhatatlan, s állandóan a napidíjas és az Ürsten között libegő.” Helyét nem lelő, otthon nélküli és otthon után vágyó ember volt Krúdy Gyula, azt hiszem, ez a kulcs az életműhöz. Beleszületik egy olyan társadalmi rendbe, amelyet nem tud elfogadni, amelybe nem tud és nem kíván beilleszkedni. A legkiábrándultabb szavakkal nyilatkozik újra meg újra a koráról: „A szívek itt oly szomorúak!... Az erkölcsök – nincsenek.” – mondja 1913-ban, egy évvel később „hosszú rothadás”-t emleget, 1918-ban „hullává lett világrend”-ről beszél. Megdöbbentő képeket fest: „Ha emberhúsért mérnék a fényűzést, a női ruhát, a cipőt és az ékszert, az sem volna megfizethetetlen.” Aki így látja az őt körülvevő világot, annak egyik útja a társadalmon kívüli élet: az éjszaka,

a kártya, az alkohol. Krúdy ezt az utat járta, erre vitte életszeretete, vitalitása is. S kell ez feloldásnak is. Magánéletét nem tudja a házasság keretei közé szorítani: nem hiba és nem is erény, de képtelen időben házjární, pénzt beosztani. Első feleségétől elválik, Zsuzsinál talál menedéket, de aztán második házassága is elromlik. Az éjszaka nem csupán a magánygyötrődések gyógyírja? Krúdy-nak – akárcsak Ady-nak – a saját gondjain túl a társadalom s az emberiség gondjai fájtak, a lét megoldatlan kérdései, a minőség hiánya. Ettől szenvednek hősei is, akik a boldogtalanságban az otthon, az idill után vágyanak, mert igaza van a *Napraforgó* egyik hőseinek, Végsőhelyi Kálmánnak: „minden élet céltalan és nyugtalanító, amely a családi boldogságot nélkülözi”. Gyakran fogalmazza meg az újságcikkek is ezt a rossz közérzetet s ezt az elvágyódást, mint ahogy arra is akad példa, hogy a cikkek annak a sosemvolt világnak a képét festik, ahol boldognak lehet lenni.

Krúdy megvetette kora társadalmát, a minőség nélküli világot. Nem véletlen, hogy amikor egy időre gyökeresen megváltozni látszik az egész, teljes szívvel a változtatók mellé áll. Nem politikai, hanem morális alapon. Rajong Károlyiért, portrékat ír Buza Barnáról, Kunfiról, Garamiról, Hock Jánosról, riportot – pompás riportot – készít a kápolnai földosztásról. Az „álmodozó”, „gordonkázó” Krúdy lelkesen, pontosan, minden stilizálás nélkül számol be az eseményekről.

Fontos ez a kötet, fontos már csak azért is, mert segít oszlatni a Krúdyval kapcsolatos tévhitteket. S muszáj, hogy tisztán lássuk őt: egyik legnagyobb írónk.

D. Magyar Imre

(Krúdy Gyula: *Magyar tükrök. Szépirodalmi. Krúdy Gyula Művei. 592 oldal, kötve 69 Ft.*)